

ВСТУП

Землі водного фонду виконують значну соціально-економічну, екологічну та біосферну роль. Заплавні угіддя як своєрідний тип біогеоценозів і невід'ємний елемент сучасних ландшафтів через систему потоків енергії в них, що здійснюються під впливом живої речовини і різних природно-антропогенних факторів, впливають на інші типи екосистем і біосферу загалом.

Головними проблемними питаннями використання земель водного фонду є:

- порушення природних ландшафтів (схилів, пляжів) у результаті інтенсивної забудови узбережжя з урахуванням природних умов;
- відсутність встановлення на місцевості прибережних захисних смуг на більшості територій водного фонду, що погіршує екологічний стан як водойм, так і прилеглих до них територій;
- недотримання правового режиму в прибережних смугах та водохоронних зонах, що безпосередньо впливає на стан земель водного фонду;
- необґрунтована забудова заплав річок, яка вкрай загострила кризову ситуацію в їх басейнах;
- розорювання земель у межах прибережних захисних смуг до урізу води;
- вирубування лісів, яке здійснюється насамперед у прибережних районах річок, озер, морів, водосховищ, що негативно впливає на стан земель водного фонду.

Наступною важливою проблемою, яка охоплює значний спектр питань господарсько-економічних відносин і вивчення водних ресурсів, є геодезичне забезпечення використання земель водного фонду. Для регулювання земельних відносин земель водного фонду потрібні високоякісні картографо-геодезичні матеріали, які давали б можливість з достатньою повнотою і детальністю відтворити реальну ситуацію. Наявність великої кількості територіальних одиниць з різними функціональними характеристиками і з високою ціною землі зумовлює підвищені вимоги до точності відображення меж земельних ділянок, визначення їхніх площ, геометричних, фізико-географічних, правових та інших характеристик.

Геодезичні роботи є одними з найважливіших і найнеобхідніших, оскільки забезпечують однозначне визначення місцерозташування об'єктів водного фонду у вибраній системі координат, визначення якісних, кількісних та правових характеристик. Геодезичні спостереження забезпечують проведення моніторингу за станом і динамікою розвитку водних ресурсів, дають мож-

ливість здійснювати розрахунки для прогнозування змін у природних комплексах та екосистемах.

Для вирішення вказаних проблем дуже важливим є дослідження раціонального використання земель водного фонду у правовому та природному аспектах, що сприятиме збереженню та відтворенню цих уразливих об'єктів.

В Україні широкомасштабне перетворення природних екосистем, їхнє забруднення, надмірна господарська діяльність у басейнах річок призвели до суттєвого порушення співвідношення між стабілізуючими (луки, ліса, болота та ін.) і деструктивними підсистемами (рілля, забудовані землі, інфраструктура та ін.) на користь останніх, що зумовило значне зниження екологічної стійкості ландшафтів і розвиток ерозійних процесів. Одночасно відбулося істотне погіршення природних умов формування водного стоку, стану гідрографічної сітки, якісних характеристик водних ресурсів, що призвело до втрати самовідновної та самоочисної здатності водних екосистем. Унаслідок цього сучасні земельно-водні проблеми з регіональних набули загальнодержавного значення стали одним із головних чинників національної безпеки України.

Важливо наголосити на низці особливостей земель водного фонду. По-перше, виконуючи свою спеціальну функцію, вони слугують захисним бар'єром для водних об'єктів від шкідливої як природної, так і антропогенної дії зовнішнього середовища. По-друге, землі водного фонду призначені для збереження і раціонального використання гідроресурсів, виправдовуючи своє значення в екосистемі. По-третє, сама природа цих земель така, що вони слугують вмістилищем для водотоків і водоймищ, а також зоною їхнього водозбору. Саме в результаті цих особливостей землі водного фонду утворюють захисний природний (ландшафтний) бар'єр для водних об'єктів.

Як конкретну територію, на якій пропонується запровадити й апробувати дослідження, вибрано Яворівський район Львівської області, який є найпридатнішим регіоном для проведення комплексних досліджень. На території цього району розташоване водосховище "Яворівське озеро". Це озеро утворене на місці Яворівського сірчаного кар'єру. Воно є маловивченим і одним із найбільш замкнутих водойм Львівської області. Загалом об'єкт дослідження характеризувався процесами індустріалізації та урбанізації, що погано вплинули на навколишнє природне середовище озера. Видобуток природної сірки, який тут проводився від 1965 року, завдав значної шкоди унікальному природному ландшафту. Протягом півстолітнього періоду експлуатації сірчаних родовищ промислова агломерація увійшла в значний конфлікт з природною екосистемою: це штучне перекачування мільйонів кубічних метрів

водних мас, зміна русел малих річок, вилучення із використання сотень гектарів сільськогосподарських земель, знищення лісів та населених пунктів.

У країнах ЄС пристосування відпрацьованих кар'єрів до озер, парків, ботанічних садів здійснюється повсюдно [17]. На берегах новоутворених озер створені парки, облаштовані пляжі, дитячі майданчики, атракціони, станції для водних видів транспорту.

Крім того, у регіоні актуальним є питання доцільності використання території для ведення рибного господарства чи розширення природно-заповідного фонду, розвитку рекреації. Географічне розташування Яворівського озера ідеальне для створення регіональної транскордонної зони рекреації. Невдовзі тут функціонуватиме рекреаційний центр міжнародного масштабу. З цих міркувань вивчення природних умов і водних ресурсів Яворівського озера має важливе загальнонаукове і господарське значення.

Дослідження здійснювали відповідно до тематики науково-дослідних робіт кафедри кадастру територій Національного університету “Львівська політехніка”, ґрунтуючись на законодавчих та нормативних положеннях Земельного кодексу (введеного в дію від 2002 р.) і Водного кодексу України (зі змінами, внесеними Законом України № 1990-III від 21.09.2000 р.), Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” (№ 1264-XII від 25.06.1991 р.), Постанови Верховної Ради України “Про основні напрямки державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки” (від 05.03.1998 р.), Постанови Кабінету Міністрів України “Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них” (№ 72 від 24.01.2002 р.).

Мета роботи полягає у всебічному вивченні сучасного стану земель водного фонду, виявленні тенденцій і перспектив його розвитку в умовах ринкової економіки.

Щоб досягти сформульованої мети, потрібно виконати такі завдання:

- дослідити структуру земель водного фонду України за природними та штучними водоймами;
- на основі європейського та світового досвіду визначити способи вдосконалення нормативно-законодавчої бази щодо регулювання земельних відносин земель водного фонду;
- розробити класифікатор земель водного фонду;
- вдосконалити методику визначення безпечних екологічних прибережних захисних смуг;
- вивести математичні алгоритми побудови точності геодезичних мереж під час кадастрового знімання земель водного фонду.

Об'єктом дослідження пропонуваної монографії є землі водного фонду.

Предмет дослідження – кадастрова система земель водного фонду.

Для досягнення поставленої мети в монографії використано природничо-наукові погляди на єдність ландшафтів і функціонування водних (аквальних) екосистем, конституційні і міжнародно-правові принципи екологічного законодавства, статистичні та математичні методи прогнозування та розвитку природних явищ і процесів.

Наукова новизна полягає в тому, що автори:

- у контексті значної природничо-наукової та екологічної інформації, ґрунтуючись на законодавчих та нормативно-правових актах Західних європейських країн, США, країн СНД, щодо правового режиму використання земель водного фонду запропонували зміни до нормативно-правових актів України стосовно правових відносин у тісному поєднанні ефективного використання і збереження водних та земельних ресурсів;

- вдосконалили систему реєстрації земель водного фонду за цільовим використанням, за формами власності, встановленими обмеженнями чи обтяженнями, за категоріями земель;

- на основі всебічних досліджень вивели новий алгоритм встановлення ширини прибережних смуг, що має важливе практичне значення для оптимального визначення та використання цієї категорії земель водного фонду;

- керуючись економічними показниками, вперше встановили науково обґрунтовані параметри точності під час виконання кадастрових знімачів залежно від грошової вартості земель.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розширенні наукових знань про таку специфічну категорію земель, якими є землі водного фонду. Результати досліджень можна використати під час розроблення та вдосконалення законодавчого та нормативно-правового регулювання земельних відносин в Україні.

Зокрема, у такий спосіб можна подолати розбіжності нормативно-правових положень, які наявні у земельному та водному законодавствах.

Матеріали виконаних досліджень використовуються в навчальному процесі під час підготовки фахівців спеціальності “Землепорядкування та кадастр” у Національному університеті “Львівська політехніка”, а також під час пошукових, розвідувальних та проектних робіт Державного інституту “Львівдідпродгосп”.